

Pomembni javni objekti

Aktualni vidiki gradnje bivakov v Sloveniji

Najpomembnejša funkcija bivakov je funkcija zavetišča in v izjemnih primerih humanitarnega objekta, ki lahko reši življenje. Da to upravičijo, morajo biti stalno odprti in namenjeni vsem obiskovalcem gora: planincem, alpinistom, jamarjem ...

Namenjeni so prenočevanju za eno noč, in ne večdnevnomu bivanju oz. počitnicam.

Namenjeni so tudi za izhodišče, oporno točko pri osvajanju teže dostopnih ali zelo oddaljenih ciljev v gorah, ki presegajo okvir enodnevne ture. S tega vidika so slovenske gore skorajda premajhne (prenizke) in ta razlog večinoma ni upravičen.

Da bi jih planinci in alpinisti lahko uporabljali, morajo biti postavljeni ob mrežo planinskih označenih ali neoznačenih poti, tisti, ki so dostopni le alpinistom, so nesmiselni. Bivaki morajo biti oddaljeni od drugih planinskih postojank, sicer ponujajo možnost brezplačne alternative kočam. Nekateri so nastali tudi zato, ker na nekaterih lokacijah ni bilo dovolj razlogov ali energije za postavitev oskrbovane koče. Vsekakor so pomembni javni objekti v dragoceni gorski naravi in si s stališča arhitekture, enako kot koče, zaslužijo najboljšo obravnavo. Če je v času nastanka jeseniških bivakov veljalo, da so namenjeni alpinistom, koče pa planincem, se je to z leti spremenilo: danes so bivaki namenjeni vsem.

Smiselnost bivakov v slovenskih gorah

V naših gorah imamo kar nekaj bivakov, okrog 15 planinskih in nekaj jamarskih. Nekateri zasebni bivaki planinskih društev niso na seznamu planinskih postojank. Glede na dostopnost in oddaljenost od izhodišča so pri nas upravičeni bivaki nad 1500 m oz. tisti, do katerih je najmanj dve uri hoda, najbolj smiselni pa tisti v visokogorju nad 2000 m. Ti, ki so nižje ali bližje, so odveč, saj so preblizu urbanim območjem oz. cestam. Namesto zavetišča so postali nekakšne počitniške hišice odprtega tipa, kjer občasno kdo večdnevno počitniško biva. Lastniki jih zato zaklepajo, s tem pa se prvotni namen popolnoma izgubi in njihov smisel postane vprašljiv.

V kategorijo preveč obleganih ali pa zaklenjenih spada večina nižje ležečih bivakov, med njimi na primer Bivak pod Luknjo, ki je preblizu Aljaževega doma v Vratih, Bivak pod Špikom (ki je sicer smiselni kot izhodišče za alpinistične vzpone v visokih stenah) in nekdanji Bivak pod Ojstrico (preblizu Koče na Klemenčji jami). Od slovenskih bivakov so v Julijcih najbolj smiselni Bivak I v Veliki Dnini, Bivak II na Jezerih,

Bivak IV na Rušju in Bivak na Kotovem sedlu, v Kamniških Alpah pa Bivak pod Skuto, Bivak pod Grintovcem in Bivak v Kočni, ki pa je preveč oddaljen od glavne poti skozi Dolce, ob kateri bi lahko stal.

Poseben primer je bivak v severni steni Storžiča, ki je dostopen le po alpinističnih smereh in je njegovo postavitve težko razumeti. Izvrstno lokacijo ima naš najvišje ležeči bivak na Morbegni,¹ ki pa je nelegalen in v zasebni lasti. Najboljše bi bilo, če bi lastnik sam

Bivak I v Veliki Dnini (avtor Drago Korenini, 1935), prvi jeseniški bivak, si kot naš prvi bivak (pred njim je le Aljažev stolp) zaradi svoje oblike in izpostavljenosti ter zahtevne postavitve na noge zasluži spomeniško zaščito. Arhiv AO PD Jesenice

¹ Pravo ime ruševin italijanske vojašnice pod Glavo v Zaplanji je bilo Vojašnica Vittoria Emanuela tretjega, o čemer smo v Planinskem vestniku izčrpno pisali, v spominu planincev pa bo ostala kot Morbegna. "Bivak" poleg vojašnice je predelan vojaški bunker. (Op. ur.)

Bivak v Kočni iz leta 1952 z obnovljeno streho (2011), eden izmed štirih bivakov s klasično polvaljasto obliko. Zaradi oblikovanja in izpostavljenosti, razgledne lokacije na travnatem pomolu ga je vredno spomeniško zaščititi.

Foto: Marjan Ručigaj

popravlil svojo napako in bivak podaril enemu izmed planinskih društev v javno uporabo.

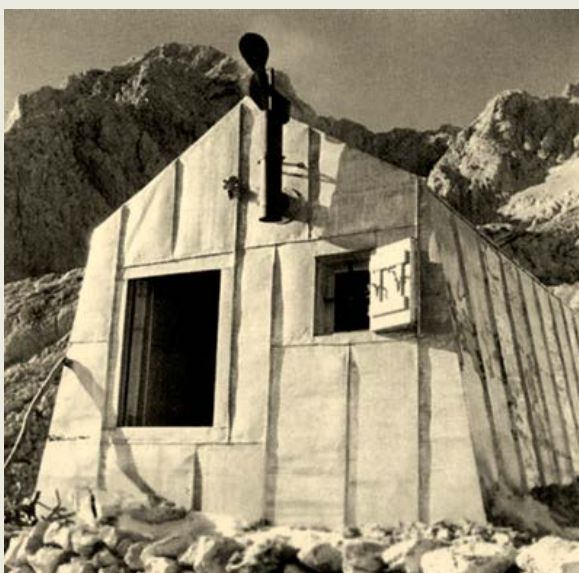
Bivaki kot kulturna dediščina

Nekateri od starejših slovenskih bivakov zaradi svoje značilne arhitekturne zasnove in postavitve v prostor predstavljajo zanimiv kosček slovenske arhitekturne dediščine, zato bi jih bilo smiselno spomeniško zavarovati. V to skupino zagotovo spadajo trije z arhetipsko obliko polvalja: Bivak I v Veliki Dnini, Bivak II na Jezerih in Bivak v Kočni.

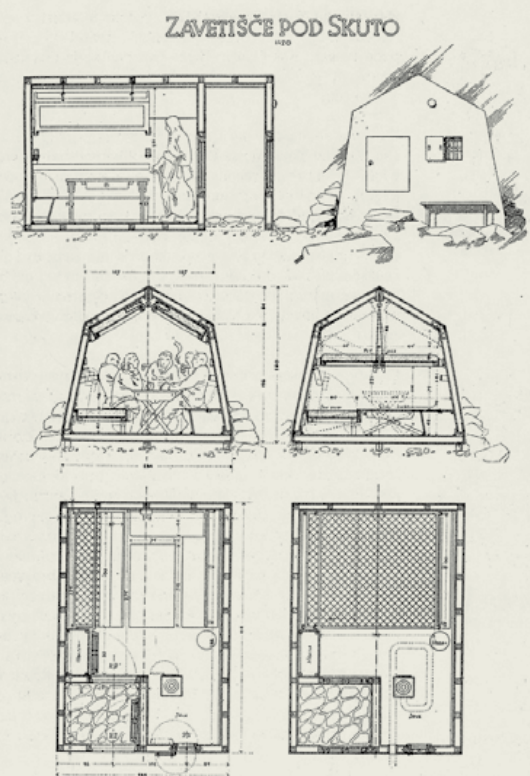
Vredna ohranitve oz. rekonstrukcije sta še dva

nekdanja bivaka arhitekta Vlasta Kopača – prvi Bivak pod Skuto in skoraj identični Bivak pod Ojstrico – ki pa sta žal oba že davno propadla. Ob nedavni zamejnavi Bivaka pod Skuto se na PD Ljubljana – Matica za to žal niso odločili, pri Bivaku pod Ojstrico, če bo do njegove obnove kdaj prišlo, pa je za takšno odločitev še priložnost.

Posebna naloga so zavetišča na lokaciji nekdanjih pašnih planin (tistih najvišje ležečih), kjer bi lahko pod budnim očesom spomeniškega varstva rekonstruirali nekatere izmed propadlih objektov in s tem rešili naselbinsko dediščino. Lep primer je zavetišče na

Nekdanji (prvi) bivak pod Skuto iz leta 1946, arhitekta Vlasta Kopača, je primer izjemne arhitekturne zasnove z lomljeno aerodinamično streho in dvonamensko uporabo notranjosti s sklopnimi ležišči in mizo. Foto in skica: načrti Vlasta Kopača, knjiga Iveri z Grintovcev.

planini Zapotok, ki je bilo v organizaciji AO PD Bovec že obnovljeno.

Dogodki ob zamenjavi Bivaka II

Ideja o zamenjavi Bivaka II na Jezerih v letu 2015 in s tem povezano živahno dogajanje je obrodilo dvojen rezultat. Bivak II je bil v organizaciji AO PD Jesenice uspešno rekonstruiran, zavrtni bivač arhitekturnega biroja Ofis pa je pristal na Malih podih pod Skuto, kjer je zamenjal stari bivač PD Ljubljana - Matica. Glede Bivaka II se je prvič v zgodovini pokazalo, da so nekateri bivaki vredni zaščite kot objekti kulturne dediščine. AO PD Jesenice so z rekonstrukcijo dokazali, da znajo ceniti arhitekturno presežnost svojega bivača in si zaslužijo priznanje za ohranitev pomembnega koščka planinske arhitekturne dediščine.

Pobuda o zamenjavi Bivaka II je nastala pri arhitektih, kar je nov pojav, hkrati pa ločeno in neodvisno tudi pri lastnikih. Pri izbiri najboljše oblikovne rešitve novega bivača je bil uporabljen način spletnega glasovanja na blogu organizatorja. Izbiralo se je med štirimi projekti, ki so jih pod mentorstvom arhitektov iz biroja Ofis zasnovali študentje s Harvarda, kar je precej nenavadno. Če bi res želeli, da se izbira med različnimi projekti, bi bilo normalno izpeljati javni natečaj, odprt za vse arhitekte in s strokovno žirijo, ki bi izbrala najustreznejšo rešitev (kot za bivač bratov Fanton v Dolomitih 2014 – glej članek PV 1/2017).

V prihodnje bi se morali takim pristopom izogibati, pri dogajanju pa bi morala kot pomemben glas aktivno sodelovati strokovna komisija PZS in svoje mnenje tudi javno objaviti. Čeprav bivaki večinoma niso v lasti PZS, so javni objekti, in le PZS se lahko zavzema za širši javni interes.

Novi Bivak pod Skuto je kakovostno izoblikovana gorska arhitektura, ki s kompozicijo treh zamaknjenih volumnov predstavlja metaforo neskončnosti gora – za vsako goro je še ena gora in za njo še ena. Zaradi privlačne zunanje oblike je prostorsko vznemirljiva tudi notranjost.

Bivak je bil načrtovan za lokacijo Bivaka II v Julijcih, potem pa uporabljen kot zamenjava starega Bivaka pod Skuto, ki pa ga še ni bilo treba zamenjati, saj je bil v solidnem stanju. Na tej lokaciji je to že tretji bivač, kar je pri nas svojevrsten rekord.

Opazno je, da objekt ni bil namenjen za to lokacijo, saj je postavljen na nesorazmerno velik kamnit podstavek, s katerim se je prilagodil novi.

Nova zimska soba Doma Petra Skalarja na Kaninu

Novi bivač je arhitekturni presežek z enoprostorsko zasnovo v obliki enostavnega prisekanega volumna, ki v dinamičnem položaju lebdi nad pokrajino. Statična zasnova je inovativna, bivač je izdelan iz tankih križno lepljenih lesenih plošč, ki sestavljajo zunanje stene in tri podeste za spanje, ki se skozi enotno pokončno okno odpirajo proti razgledu v dolino. Lahka montažna gradnja z lesenimi ploščami je vzorčni primer za prihodnje snovanje gorske arhitekture, ki je kot splošno razširjen trend v Alpah končno dosegla tudi nas, prvič pri projektu zimske sobe na Prehodavcih (arhitektura: Premica Celje).

Lokacija bivača v bližini Doma Petra Skalarja pa je nesmiselna, ker bi zimsko sobo, ki je po navedbah lastnikov glavni razlog postavitve, lahko zagotovili znotraj doma, ki bo, kot se govori, v kratkem obnovljen. Arhitekti bi se skupaj z lastniki objekta morali bolj

Novi Bivak pod Skuto (Ofis arhitekti 2016), oblikovan kot prisposoba gora samih, kjer se za vsako goro skriva še ena. Nesorazmerno velik kamnit podstavek bo ohranil spomin na to, da je bil prvotno namenjen za zamenjavo Bivaka II na Jezerih.
Foto: Miha Kajzelj

Zimska soba Slavka Svetičiča – Slavca pri Domu Petra Skalarja na Kaninu (Ofis arhitekti 2016) je primer nesmiselno postavljenega objekta, ki je zaradi pričakovane preobleganosti s strani smučičarjev zaklenjen in kot zavetišče neuporaben.
Foto: Bojan Rotovnik

potruditi glede izbire lokacije, saj je v prostranem Kaninskem pogorju veliko bolj smiselnih lokacij – dve lokaciji dotrajanih jamarskih bivakov, lokacija stare Kaninske kočice in še kakšna. Problem slabe izbire lokacije izhaja tudi iz tega, da je že Dom Petra Skalarja na neposrečenem mestu, saj je preblizu smučišča. Sploh je postavljanje novih objektov ob obstoječih kočah napačna strategija, saj več objektov na istem mestu pomeni urbanizacijo, ki ni zaželeno. Dobro so tiste rešitve, kjer so v enem celovito zasnovanem objektu zajete vse funkcije planinske postojanke. V naših gorah se je treba zavzemati zoper prizidkarstvo in gradnjo vedno novih servisnih objektov ob kočah.

Vizualno izpostavljena postavitve bivaka je spremenila percepcijo pojavnosti doma, ki prej s smučičarji ni izstopal ali pa ni želel izstopati. S svojo magnetično pojavnostjo bo novi bivač hitro postal objekt arhitekturnega razglednega turizma s strani žičnice.

Lokacijo za sponzorsko podarjeni bivač so na Občini Bovec izbirali predstavniki PD Bovec, LTO Bovec in DGRS Bovec (katerega predlogi glede druge lokacije žal niso bili upoštevani). Če bi pri tem aktivno sodelovala PZS, do te napake ne bi prišlo. Namesto da bi se razpravljalo o tem, ali bivač sploh potrebujemo, se je razpravljalo o tem, kam naj se umesti darovani objekt. Seveda ga je še vedno možno prestaviti na drugo, bolj smiselno lokacijo. Zaradi pričakovane prevelike obleganosti je objekt že od vsega začetka uvrščen v kategorijo zaklenjenih in je kot zavetišče neuporaben.

Bivaki so postali ambicija zvezdniške arhitekture

Bivaki so najcenejša naložba za največji promocijski uspeh. Gorska arhitektura je fotogenična, ker je

fotogenična že sama gorska narava. Vsak objekt je v privlačnem gorskem okolju videti še bolje, to pa je s pridom mogoče uporabiti v promocijske namene in tudi brez težav pridobiti sponzorje za gradnjo. Gradnja bivaka stane nekaj deset tisoč evrov, kar je za dobro organiziran tim, ki zna pridobiti sponzorje, majhen zalogaj. Zato novi pojav, ko arhitekti skupaj s sponzorskim timom lastniku ponudijo brezplačno zamenjavo objekta, ni presenečenje. S stališča financiranja je to za lastnika ugodno, sicer pa precej sporno. Lastniki s svojo privolitvijo v tak način financiranja izgubijo vlogo avtonomnega odločevalca o obliki, funkciji, načinu postavitve, saj se podarjenemu konju ne gleda v zobe. Arhitekturna stroka izgubi temeljni vidik o demokratični izbiri rešitve za javne objekte. Bivač pod Skuto in zimska soba na Kaninu se v zadnjih letih v tujini in doma pogosto pojavljata v številnih uveljavljenih arhitekturnih in splošnih medijih, celo na CNN in v *National Geographicu*. Objavljanje arhitekturnih del v medijih je normalen pojav, saj ima javnost pravico biti obveščena, ne bi pa smelo biti glavni namen gradbene naložbe. Povečano zanimanje javnosti za gradnje v gorah, ki lahko uspe le zvezdniški arhitekturi, bo imelo morda tudi stranske pozitivne učinke za obnovo celotnega fonda planinskih koč, ki so prav tako lahko zanimiva in kakovostna arhitektura, vendar so naložbeni vložki bistveno večji.

Uloga Planinske zveze

V smislu zaščite javnega interesa bi morala Planinska zveza nujno prevzeti nadzor nad vsemi gradnjami v gorah in si pri ministrstvu za okolje izboriti status

pomembnega glasu. Zanimivo je, da si tudi drugi odločevalci želijo krovnega nadzora PZS. V okviru PZS je treba ustanoviti arhitekturno komisijo, ki bi spremljala in usmerjala dogajanje na področju gradnje bivakov in koč in bi kot strokovno telo postala soglasodajalec v imenu PZS za vse nove posege: novogradnje, prizidave, nadzidave, rekonstrukcije, rušitve.

Pred leti sprejeto stališče PZS, da se nove planinske postojanke ne postavljajo več, je smiselno in naj velja še naprej, saj jih imamo v naših gorah že dovolj. Volumen planinskih postojank naj se ne povečuje, saj apetiti turizma, ki prodira v gore, ne bodo nikoli do konca zadovoljeni, zato jih je treba omejiti oz. obdržati sedanje stanje.

PZS si mora prizadevati, da vpliva tudi na dogajanje glede postavitve jamarskih bivakov, treba je vzpostaviti stik z Jamarsko zvezo in doseči sporazum. V letu 2015 je bil v brezpotju postavljen nov jamarski bivač na Dleskovski planoti, na Kaninskih podih pa že desetletja obstajata zasilna bivaka pod Kaninom in pod Vrhom Ribežnov. Za jamarske bivake bi morala veljati enaka pravila kot za planinske.

Nekatera izhodišča za načrtovanje bivakov

Za projekte v gorah, tudi za bivake, je pomembno poznavanje planinstva in njegove zgodovine kot specifičnega kulturnega pojava in iskreno spoštovanje neokrnjene gorske narave, ki je s postavljanjem novih objektov ne želimo pokvariti. Estetika je pri oblikovanju bivakov pomembna, vendar je pomembnejša premišljena arhitekturna umestitev na izbrano lokacijo, kjer se pokaže etični odnos do gorske narave.

Glede odpornosti na veter je za bivake smiselno, da so volumni čim bolj kompaktni. To je smiselno tudi s stališča helikopterskega prevoza v celoti izdelanega objekta na lokacijo, kar je najboljša rešitev. Zunanja stena naj bo trdna in aerodinamične oblike, da čim bolje kljubuje vetru. Njena najpomembnejša naloga je zaščita notranjosti pred vetrom, zato ni treba, da bi bila stena pretirano izolirana in debela. Notranji prostor naj ima čim manjši volumen, da se hitro segreje, hkrati pa naj bo ergonomsko dobro izkoriščen. Pomembne so lopute za zračenje z možnostjo zapiranja. Najboljši način oblikovanja zunanje oblike je oglata aerodinamika, ki je tudi najlažje izvedljiva. Zabljenjena aerodinamika je sicer še boljša, vendar težko izvedljiva in draga.

Bivač naj bo postavljen na trden, vendar čim manjši temelj, da se gorska tla čim manj poškodujejo. V nekaterih primerih je možno sidranje neposredno v matično skalo ali postavitvev na noge. Konstrukcija naj bo trdna, vendar zaradi omejitev helikopterskega prevoza čim lažja. Najboljše so rešitve, ko je zunanja opna oblikovana kot statično stabilna forma, npr. klasična oblika polvalja. V sodobnem času so postale možne rešitve s tankimi križno lepljenimi lesenimi ploščami, ki so hkrati konstrukcija in stena.

Vhod v bivač naj bo zasnovan tako, da je vstop omogočen tudi pozimi, ko je objekt zakopan v sneg. Vetrolov je dobrodošla rešitev, vendar pomeni izgubo prostora v notranjosti ali pa nepotrebno povečanje volumna navzven. ●

Zimska soba na Prehodavcih, obnovljena 2013 (Premica arhitekti), je v naših gorah prvi primer statične zasnove iz tankih križno lepljenih lesenih plošč in z učinkovito zasnovo nadkritega vhoda, ki omogoča vstop pozimi, ko je bivač zasut s snegom.

Foto: Anže Čokl